

Maria OPREA
Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad

VULNERABILITY AND
SOCIAL CONCERN:
THE CONDITION OF CHILDREN
IN INSTITUTIONS
-CASE OF ARAD COUNTY-

Empirical
study

Keywords

*Family,
Socialization,
Institutionalized children,
Abuse,
Arad County*

JEL Classification

I21, I24, I31, J12, J13

Abstract

Without a solid education at home, children in institutions can develop behaviors and trauma, often impossible to mitigate. The absence of an emotional climate specific in a family, abuses of various types that can accompany the trajectory of institutionalization will mark, perhaps forever, the fate of children in institutions. The chances of these children to grow and to form independent life skills to succeed as future adults can often be reduced. Decision makers within state institutions that are meant to care and educate, are summoned to identify and implement measures that may secure the future for these disadvantaged and vulnerable children.

Based on these considerations, the study conducted aims to highlight the condition of children in institutions in Arad County, the causes for their abandonment, schooling situation, contact with the family of origin.

INTRODUCERE

Societatea românească a fost nevoită să facă față provocărilor schimbărilor majore survenite în ultimele decenii în plan global, precum și procesului de readaptare la valorile democratice. În acest interval de timp au fost înregistrate mutații semnificative în modul de raportare la nou, reorganizarea instituțiilor statului, precum și regândirea activităților în mediul privat. A fost identificată o arie largă de fenomene grave ale trecutului, marcate social greu de depășit, drame sociale și traume care nu s-au vindecat încă, pe deplin. Printre acestea se numără și drama copiilor orfani, imaginile triste din orfelinate ajungând nu doar în presa națională, ci și în cea internațională. Sub lupa acestora au fost realizate încercări de normalizare a condiției copilului instituționalizat, o nouă abordare privind climatul din instituții. În deceniile care au trecut, s-au făcut mari eforturi în domeniul protecției sociale, s-a renunțat treptat la instituțiile „mamut”, la centrele în care trăiau un număr mare de copii, accentuându-se procesul de instituționalizare în centre de tip familial, s-au încurajat adopțiile, în special cele naționale, legislația s-a adaptat din mers acestor imperative. Unele dintre schimbările de la nivelul societății au condus însă și la efecte sociale negative, printre ele fiind și o anumită toleranță din partea comunității în raport cu o serie de manifestări din sfera relațiilor familiale, în multe cazuri, cu prea mare ușurință și fără mari reacții sociale, se produce fenomenul de abandon al copilului de către părinți, fie în maternități sau alte contexte situaționale, ori abuzul asupra copilului. O explicație ar putea fi și cea referitoare la mutațiile din sfera structurii familiei, a relațiilor dintre soți, dintre părinți și copii, precum și tipul de reacție socială.

Semnarea aspectelor privind specificul, rolul și funcțiile familiei, ne conduce gândul spre condiția zecilor de mii de copii care sunt lipsiți de toate avantajele unei familii, de grija părintească, de confortul afectiv, de suportul pe care mediul familial îl acordă copilului în mod firesc: grupul copiilor instituționalizați.

1. Familia, ca instanță socializatoare. Rolul familiei în procesul de formare și dezvoltare a personalității copilului: Merton (1949) arăta faptul că: „Familia reprezintă cea mai importantă „curea de transmisie” a normelor culturale din generație în generație” (1949, trad. fr., p.190), iar Durkheim definea educația ca și „acțiune exercitată de generațiile adulte asupra celor tinere în vederea creării în acestea a ființei sociale” (Durkheim, 1922, p. 23). În analiza conceptului de familie, etnologia, antropologia, istoria și sociologia se centrează asupra „caracterului contextual-istoric al

oricărei definiții” (Stănculescu, 1997, p. 26). Familia poate fi considerată ca „unitatea socială constituită din adulți și copii, între care există relații de filiație-naturală (de sânge) sau socială, indiferent de orice alte considerente” (idem, p. 26). Familia, prin procesul de socializare, prin educație, are drept scop formarea și dezvoltarea copilului în vederea integrării sale sociale, a participării la viața socială, ca viitor adult. Integrarea socială presupune și o anumită implicare emoțională a individului: încredere, sentiment de securitate, posibilitate de a conserva respectul de sine și respectul celorlalți. În familie, copilul deprinde, din primii ani de viață, un ansamblu de manifestări cu semnificație socială, realizează prima formă de integrare în societate, se manifestă ca ființă socială. Toate acestea se realizează prin procesul de socializare primară, procesul fundamental de transmitere a culturii și organizării sociale la generațiile următoare, de către adulți, asigurându-se continuitatea, stabilitatea și perpetuarea societății (Schifirneț, 2004). Prin socializarea primară copilul dobândește elementele sociale de bază: norme, valori, credințe, ea are rolul de a contribui la achiziționarea acelor informații și deprinderi sociale care să-i permită copilului participarea la viața socială de zi cu zi și formarea eului. Referitor la tipurile de familie, în ultimele decenii s-au produs modificări esențiale, astfel încât, treptat, familia constituită prin căsătorie nu mai reprezintă singura formă de familie general acceptată, uniunea consensuală sau monoparentalitatea sunt câteva forme de familie alternative, care au toate drepturile și toate funcțiile oricărei familii de tip clasic. Pornind de la afirmarea rolului fundamental al familiei în procesul de dezvoltare a personalității copilului, se impune și evidențierea rolului său educativ, educația familială va influența determinant evoluția viitoare a copilului. Valorile educative transmise de către familie presupun tridimensionalitate (Terrisse, Trotter, 1994, apud Stănculescu, 1997), ele presupun o dimensiune cognitivă, ca transmitere de cunoștințe, o dimensiune afectivă, deoarece implică o ierarhie și atașamentul diferențiat pentru un mod sau altul de existență, și o dimensiune conativă care face ca „valoarea să îndeplinească o funcție de ghid al acțiunii” (Durning, 1995, p. 85). Funcția educativă este exercitată de către familie și, ulterior, de către școală, se vorbește despre „strategii educative ale familiei” (Stănculescu, 1997, p. 29). Finalitatea procesului de socializare este, în primul rând, integrarea socială a copilului, iar familia poate fi considerată astfel drept mijlocitor între copil și societatea globală. În aceste condiții, absența unei familii din viața copilului poate avea urmări negative semnificative, atât în planul dezvoltării fizice cât și psihice, pe termen mediu sau lung, afectând reușita școlară, capacitatea de integrare în plan social, de manifestare ca viitor adult

responsabil și integrat social. Într-o astfel de situație se află categoria socială vulnerabilă a copiilor instituționalizați.

2. Condiția socială a copiilor instituționalizați.

Cauze ale instituționalizării. Se poate afirma, pe baza multiplelor și complexelor studii de specialitate, faptul că procesul de socializare pentru copiii instituționalizați prezintă anumite caracteristici diferite în raport cu situația copiilor crescuți într-un mediu familial normal. Dacă școala, mai apoi, ca instanță a socializării secundare, nu va reuși compensarea aspectelor absente specifice socializării primare, atunci, destinul copiilor instituționalizați nu are prea multe argumente încurajatoare, chiar dacă o bună parte dintre copiii din instituții, îndeosebi cei crescuți în centre de tip familial, au reușit să realizeze progrese în plan personal și profesional, depășind lipsa suportului familiei de origine. Acești copii fără părinți, când nicio altă rudă nu își manifestă dorința și responsabilitatea de a se angaja în creșterea și educarea lor, vor fi încredințați instituțiilor de protecție socială, devenind astfel parte a grupului social vulnerabil al copiilor instituționalizați. Printre cauzele pentru care copiii ajung să fie abandonați (Bowlby, 1975, p. 13-14) sunt: decesul sau spitalizarea mamei (tatălui), imoralitate, cruzime, sărăcie, neglijență. Mulți copii care ajung în instituții provin din familii dezorganizate sau cu mari probleme sociale (Cojocaru, în Miftode (coord.), 2002, p. 264-268): lipsa unei locuințe stabile; relațiile de concubinaj-uniune consensuală dintre părinți, asociate cu sărăcia și lipsa de responsabilitate a părinților; existența mamelor minore sau foarte tinere, fără niciun suport din partea familiei de origine; existența unui segment al populației care încă nu are acces la mijloacele de planning familial; o anumită incoerență legislativă; divorțul părinților; părinți cu boli cronice somato-fiziologice sau psihice; copii cu handicap etc. Abandonul este considerat drept cauză primă a instituționalizării, alături de destrămarea familiei, corelate însă și cu alte aspecte cauzale: abuzul și maltratarea copilului, copil nedorit, cu handicap sau alte afecțiuni, detenție, părinți alcoolici etc. (UNICEF, F.I.C.F., 1997). Legislația care reglementează statutul copiilor instituționalizați s-a modificat în permanență, în încercarea de a se adaptaspecificului contemporan și cerințelor spațiului european. Astăzi, cadrul legislativ care fundamentează condiția copilului instituționalizat este asigurat de prevederile Legii nr 292/2013, modificată prin O.G. nr. 30/2015, precum și de noua lege privind adopția, Legea nr. 57/2016.

Instituționalizarea presupune separare, în primul rând, de mamă, ori acest aspect poate să determine un complex de efecte cu caracter negativ pentru copil, cu implicații pe termen scurt, până la

afectarea profundă a modului în care se va dezvolta, în timp, personalitatea acestor copii. Printre efectele negative ale instituționalizării copilului, în prim plan se remarcă: deprivarea maternă sau sindromul de separare „depresie analitică” (Spitz, Bowlby, 1946, 1952); sindrom de nedezvoltare, apatie, în special în cazul copiilor cu vârsta cuprinsă între 0-3 ani; stagnarea sau întârzierea în dezvoltare, posibilă și afectarea dezvoltării psihologice dacă perioada de separare dintre un copil de vârstă fragedă și mamă (sau altă figură maternă constantă) este mai mare; sindromul de instituționalizare sau hospitalism, manifestat pe fondul neglijării, a reducerii contactului copilului cu alte persoane, a unei îngrijiri și educări deficitare în instituții; dezinteres cu privire la ceea ce se întâmplă în jurul lui, copil agitat, nervos, introvertit; dacă tendința copilului de a stabili relații cu ceilalți nu se va realiza, își exprimă tristețea, neconsolarea conduce la disperare, prezintă un comportament dezorganizat, crize de plâns, lipsa poftei de mâncare, tulburări de somn, diluarea sau renunțarea la relațiile sociale, chiar dacă apoi, treptat va putea relua dorința de stabilire a relațiilor cu cei din jur, de adaptare (Brătianu, Roșca, 2005). Se pot evidenția, la copiii de peste un an, tulburări în aproape toate sectoarele dezvoltării psihice (Roth, 1992, p. 92): retard parțial sau global în dezvoltarea psiho-motorie, instabilitate psiho-motrică, comportamente fără conținut, tulburări masive ale organizării spațio-temporale, retardul sau absența conștiinței de sine, inclusiv a identității sexuale etc. De remarcat este deprivarea afectivă și tulburările emoționale, apare imaturizare afectiv-emoțională, labilitate a stărilor, insecuritate emoțională etc., care generează alte efecte în planul acomodării, adaptării și integrării școlare, foarte mulți copii instituționalizați având performanțe școlare slabe (Brătianu, Roșca, 2005). Apariția tulburărilor de personalitate este prezentă și prin aspecte precum: motivație scăzută privind respectarea normelor, regulilor și cerințelor școlare și sociale, relații superficiale cu cei din jur etc. (idem, p. 104), care se conturează ca factori explicativi îngrijorători cu privire la evoluția socială și integrarea copiilor instituționalizați în mediul social, adaptarea la o viață independentă după părăsirea instituției. Tinerii din instituții părăsesc adesea instituția fără a avea un plan de viitor. Dificultățile de a găsi și păstra un loc de muncă sunt generate de mai mulți factori (Miftode, 2004): durată mare de rezidență în centrul de plasament; lipsa contactelor familiale; aspirații individuale neconcordante cu capacitățile personale; lipsa unei locuințe; lipsa deprinderilor de viață independentă; lipsa experienței profesionale etc. Anual, în jur de 5 000 de tineri se află în situația de a părăsi instituțiile, în decembrie 2015 existând un număr de 5.436 copii de peste 18 ani, care reprezentau 12,7% din totalul copiilor

aflați în centrele de plasament (D.G.A.S.P.C., 2015). Pentru marea lor majoritate nu există o alternativă instituțională, mulți dintre ei neavând nici familie sau rude. Toate aceste aspecte conturează statutul de grup vulnerabil pentru copiii din instituții. O populație vulnerabilă presupune „indivizii sau grupurile marginalizate, aflate în condiții specifice (sociale, ecologice, psihice, medicale etc.) care le conferă o stare de dependență...” (Miftode, 1999, p. 248), ceea ce conduce la „starea de încredere în alte persoane sau lucruri ca suport pentru propria existență, tendința de a te sprijini pe alții în procurarea mijloacelor de trai, în luarea deciziilor, în asigurarea protecției, securității personale, a adăpostului” (idem, p. 245). Copiii abandonați sunt un grup social vulnerabil care necesită suport social din partea instituțiilor statului, cu atât mai mult cu cât o parte a copiilor instituționalizați au fost supuși unei arii largi de abuzuri, atât în familia de origine, cât și în instituții: abuzul psihologic, fizic, emoțional, sexual (Stativă, coord., 2002), cu urmări negative profunde asupra dezvoltării și conduitei copilului. Copiii instituționalizați sunt numiți frecvent în documentele UNICEF, ca o categorie de copii „în circumstanțe deosebit de dificile”.

METODOLOGIA CERCETĂRII

Scopul: Evidențierea extensiei fenomenului copiilor instituționalizați, identificarea unor aspecte sociale specifice copiilor din instituții, situația lor școlară, climatul din centrele sociale, relația cu personalul din instituții și cu ceilalți copii;

Obiective: Realizarea unei diagnoze privind condiția socială a copiilor instituționalizați, cauzele instituționalizării, relația cu familia de origine, efectele instituționalizării, precum și formularea unor măsuri de prevenire și diminuare a abandonului copiilor de către părinți.

Ipotezele cercetării:

a) Familiile dezorganizate, condițiile de viață precare, sărăcia și nivelul scăzut de educație al părinților, reprezintă cele mai importante cauze ale abandonului și instituționalizării copiilor;

b) Copiii din instituții, lipsiți de suportul familiei de origine, de climatul specific mediului familial, pot dezvolta o arie largă de manifestări negative, de la traume fizice sau psihice, până la cele emoționale, cu grave consecințe asupra formării personalității acestora;

c) Dincolo de schimbările care s-au produs în ultimele decenii în organizarea și funcționarea instituțiilor de protecție socială, copilul va dori să se reîntoarcă în familia de origine.

Metode și tehnici de cercetare.

Cercetare calitativă - interviu semistructurat; Analiza documentelor; Observația; Studiul de caz; Analiza cantitativă - chestionar. Baza de date a

fost realizată cu sprijinul D.G.A.S.P.C. Arad, la sfârșitul semestrului I al anului 2016.

CONDIȚIA SOCIALĂ A COPIILOR INSTITUȚIONALIZAȚI DIN JUDEȚUL ARAD

Conform datelor INS (2012), din totalul populației României, copiii cu vârsta între 0-19 ani erau în număr de 4.230.964 (21,1%). O bună parte dintre aceștia ajung, în fiecare an, să fie abandonați de către familie, fiind protejați în centrele de plasament, ei sunt copiii instituționalizați. La sfârșitul anului 2015, un număr de 57.600 copii erau beneficiari ai serviciilor de prevenire a separării de părinți. În centrele de zi, aflate în subordinea consiliilor locale, a unor organisme private sau a D.G.A.S.P.C., se aflau un număr de 21.733 copii, iar 35.867 beneficiau de alte servicii de prevenire. Unii dintre copiii ajunși în centrele de protecție socială au fost supuși abuzurilor de diferite tipuri, în diferite medii, de la cel familial (12.616 copii), la cel școlar (78 copii), în instituții de tip rezidențial (101 copii), la asistenții maternali profesioniști (38 copii), în alte instituții (42 copii) sau în alte locații (671 copii). Cea mai frecventă formă de abuz asupra copiilor a fost neglijarea, urmată de abuzul emoțional, în familie: 11.073 cazuri, din care, 9.400 (84,90%) au fost cele de neglijare a copilului, urmate de abuzul emoțional (1.673 copii, 15,10%). Este mai mult decât evident marcajul profund devastator al acestor comportamente ale adulților asupra unui copil aflat la începutul vieții, care, în locul iubirii părintești primește pedepse, este abuzat și abandonat de către cei care trebuiau să-i conducă pașii pe drumul formării și dezvoltării sale (D.G.A.S.P.C., 2016).

În județul Arad, în anul 2012, din totalul populației, 89.875 (20,87%) erau copii cu vârsta de până la 19 ani (INS; 2012). Conform raportului pe anul 2015 al D.G.A.S.P.C. Arad, pentru 1.439 copii au fost luate următoarele măsuri de protecție socială: plasamentului la familie sau persoane - 595 copii; tutelă: 28 copii; plasament la asistent maternal profesionist: 194 copii; plasament la un serviciu rezidențial: 395 copii; plasament la o organizație neguvernamentală: 128 copii; plasament al copilului cu dizabilități într-un serviciu rezidențial: 88 copii; plasament la un centru de primire minori sau un centru de criză: 9 copii; măsură a DGASPC Arad: 1 copil (D.G.A.S.P.C. Arad, 2016).

Baza de date cu privire la condiția socială a copiilor instituționalizați din județul Arad a fost realizată la sfârșitul semestrului I al anului 2016. Aceasta cuprinde un număr de 498 copii, de vârste variate, din medii rezidențiale diferite, tipuri diferite de familie, dar având un element comun esențial: sunt copii instituționalizați, separați de părinți, dincolo de aspectul cauzal, nu extrem de divers: 24 copii

(4,82%) au fost abandonați de către familie; 189 copii (37,95%) au fost abuzați; 1,00% dintre copii au avut părinții bolnavi (5 părinți); 4,02% au fost cazuri de părinți decedați (20 părinți); 27 (5,43%) cazuri de sărăcie corelate și cu abuz asupra copilului; 155 (31,13%) reprezintă familii sărace; 35 (7,03%) copii au fost părăsiți în spitale; în 15 cazuri (3,02%), lipsa locuinței a condus la instituționalizarea copilului; 4 părinți (0,80%) au fost decăzuți din drepturile parentale; 2,20% sunt situații de dizabilitate a părinților (11 părinți); 9 (1,80%) reprezintă cazurile de părinți care au săvârșit fapte penale; 0,80% sunt cazuri de copii cu dizabilități (4 copii) (figura nr. 1). Cauzele care au condus la instituționalizarea copiilor din județul Arad nu sunt diferite în mod esențial comparativ cu cele identificate la nivel național, dările semnalizează faptul că, la nivelul societății românești se impune o mai mare responsabilitate socială în raport cu condiția acestor copii, în contextul în care ei vor reprezenta generația viitorilor adulți, sunt membrii unei comunități în care aspecte precum violența, devianța, abandonul școlar, sunt tot mai frecvente în rândul minorilor. Indiferența sau superficialitatea unor decizii riscă să marcheze profund negativ procesul de formare a personalității unor largi categorii de tineri. Desigur, simpla formulare a unor măsuri de protecție socială fără asigurarea resurselor economice nu este suficientă, nu s-ar putea realiza ieșirea din starea de sărăcie a multor familii cu copii, care să le permită astfel să-și poată educa și crește copiii, să nu mai depindă doar de suportul social guvernamental.

Cu privire la școlarizarea copiilor din instituții, 10,84%, se află la nivel preșcolar, 32,93% la cel primar, gimnazial: 39,96%, liceal: 9,45%, profesional: 2,21%, iar un segment mai restrâns îl reprezintă tinerii de peste 18 ani, care se regăsesc la școli postliceale (3,41%) sau chiar la nivelul studiilor superioare (0,60%), iar 0,60% au abandonat cursurile. Dacă ne referim doar la elevii din preuniversitar, din totalul acestora (424), pe lângă situațiile de abandon școlar (0,60%), există cazuri de elevi repetenți: 36 (8,49%), care repetă anul chiar de 2-3 ori, ajungând să depășească vârsta legală. Atât la nivel primar, cât și gimnazial, elevii au rezultate școlare modeste, note slabe sau bune în marea parte a cazurilor: 315 (74,30%), și doar 73 dintre aceștia au rezultate foarte bune la școală (17,21%). Analizând corelația dintre motivul instituționalizării și succesul sau eșecul școlar, s-au evidențiat o gamă extrem de largă a cauzelor instituționalizării: neglijarea, decesul mamei sau al tatălui, lipsa locuinței, sărăcie, sărăcie și abuz fizic și emoțional, sărăcie și neglijare, părăsirea în spitale, familie dezorganizată și săracă, decăderea din drepturi a părinților, părinți necunoscuți. S-ar putea concluziona faptul că, în ceea ce privește situația școlară, condițiile din instituții, personalul și modul în care acesta își înțelege și realizează

menirea, alături de particularitățile psihice și intelectuale ale fiecărui copil, precum și specificul mediului școlar, constituie factorii direct responsabili de modul în care acești copii vor evolua, în timp.

De interes este vârsta copiilor din instituțiile din județul Arad, vorbim despre 54 copii sub 6 ani (10,84%), 263 au între 6-14 (52,83%), cei de 14-18 sunt în număr de 154 (30,92%), în timp ce copiii de peste 18 ani reprezintă 5,42% (27) (figura nr. 2). Luând în considerare vârsta copiilor instituționalizați, am identificat, din informațiile prezente în baza de date, principalele motive care au condus la instituționalizarea unor copii atât de mici. În primul rând, neglijarea copilului apare ca fiind principala cauză a instituționalizării (50%), în proporție de 30% cauza este reprezentată de sărăcie, corelată, de multe ori, cu abuz și neglijare, 13% dintre copii au fost abuzați fizic și emoțional, dar și neglijăți, iar în 7% cauzele sunt de tipul: lipsa locuinței, părinți cu probleme psihice, părinți care au săvârșit fapte penale, dar și părăsirea copiilor în unitățile spitalicești. În cazul copiilor născuți în anii 2011, 2012 sau 2013 și abandonați de către mame la maternitate sau alte unități medicale, ar putea fi vorba și despre mame minore, de cele mai multe ori ele nefiind pregătite pentru o astfel de responsabilitate, din motive de ordin psihic, emoțional, sau din lipsa de suport din partea familiei de origine ori a partenerului, care se dovedește a fi, în multe situații, doar o relație pasageră. Copiii au fost instituționalizați în Centrul Maternal din Arad (0,20%), 104 CP (20,89%), 10 CPU (2,01%), predominante sunt CTF-383 (76,90%), atât în mediul urban (70,48%), precum și rural (29,52%), publice (78,51%) sau private (21,49%). Cu privire la alternativa la instituționalizare, adopția, în perioada anului 2015, în județul Arad, s-au instrumentat cazurile a 153 copii adoptabili. A fost deschisă procedura de adopție pentru 69 copii, un număr de 36 familii au fost evaluate în vederea obținerii atestatului de familie adoptatoare, în cazul a 29 familii a avut loc încredințarea în vederea adopției, iar pentru 25 familii s-a încuvințat adopția, evidențiindu-se o creștere a numărului adopțiilor față de perioada anterioară (D.G.A.S.P.C. Arad, 2016).

Analiza calitativă a presupus realizarea interviului semistructurat, aplicat unui număr de 25 copii instituționalizați într-un centru de protecție socială. Răspunsurile la întrebările pe care le-am adresat copiilor au evidențiat faptul că, independent de tipul serviciilor sociale de care beneficiază copiii din instituții, de modul în care angajații din centru se îngrijesc de asigurarea unui climat de viață cât mai asemănător celui familial, acest lucru nu va putea substitui niciodată căldura căminului din familia de origine, afecțiunea maternă sau modelul patern. În urma interviului, la întrebarea privind ce îi lipsește cel mai mult copilului din

instituție, 90% dintre ei au spus că le lipsește familia, doar 10% se referă la bani, în timp ce pentru variantele haine sau jucării, copiii nu au optat. Este mai mult decât evident cât de mult sunt marcați emoțional acești copii iar, dacă cei din jurul lor nu vor reuși să suplinească, cel puțin parțial, absența părinților, traiectoria existențială a acestora poate fi marcată negativ pentru totdeauna. O remarcă distinctă se cuvine relației copiilor cu ceilalți copii din centru, apreciată de 80% dintre ei ca fiind bună, doar pentru 20% foarte bună, acest aspect exprimă nivelul de integrare a copilului în centru și relația cu adulții de aici. Dacă apreciază relația cu colegii ca fiind doar bună, în marea lor majoritate, este de înțeles faptul că nu pot să se considere integrați în colectiv, în mod real, ba chiar apare și varianta în care o parte dintre copii se simt respinși (10%), sau că, „nu se pot înțelege cu nimeni” (30%). Aceste aspecte vin să sublinieze și ele de ce acești copii își doresc reintegrarea în familie, dar lasă și un sentiment de tristețe gândul că pentru 60% dintre copii, legătura cu mama nu se mai menține (figura nr. 3). Pe de altă parte, pentru mulți copii (60%), mama este necunoscută. Studiile de caz realizate în câteva centre de protecție socială evidențiază ca aspecte particulare: în mare măsură copiii au fost abandonați de familie, de către mamă, având un periplu instituțional lung prin spitale și centre de copii, lucru care a făcut ca sentimentele și afecțiunea minorilor să fie greu puse la încercare, cu perioade de ușoară tristețe manifestată datorită efectului schimbării mediului. Familia care abandonează copiii în instituții este dezorganizată, în cea mai mare parte a cazurilor, cu istoric familial negativ, cu probleme psihice și comportamentale. Sunt familii sărace, fără posibilități financiare, rudele de până la gradul IV nu au dorit să-și asume responsabilitatea de a crește copiii. Mama nu se mai interesează de situația copilului. Cazurile sunt diferite, copiii percep în mod diferit traumele și abuzurile pe care le-au trăit până la momentul venirii într-o instituție, în funcție de vârstă, dar și în funcție de personalitatea lor. Respingerea, nesiguranța, neîncrederea persistă în prima perioadă, dar și mai târziu apar manifestări de anxietate, agresivitate față de ceilalți copii, aceasta pentru că imită sau copiază un comportament pe care ei l-au experimentat. Indiferent de mediul din care provin, mulți dintre copiii ajunși în instituții sunt instabili emoțional, au toleranță scăzută la frustrare, unii chiar exagerată, devenind foarte ușor violenți verbal și chiar fizic atunci când suferă un refuz. În funcție de mediul din care copiii ajung într-o instituție (familia naturală, familia maternală sau altă instituție), trăiesc sentimentul de abandon încă o dată. Copiii pot prezenta fragilitate psihomotorie, labilitate, lipsa unei aglutinări interioare, încăpățănare, reacții disproporționate ca volum și intensitate sunt prezente în situații de stres

resimțite ca extreme, atunci când evenimentul solicită implicare afectiv-emoțională.

Redăm sintetic câteva cazuri: A.N.: manifestă particularități la nivelul limbajului, are nevoie de logoped specializat, manifestă reacții de opoziție față de adulți. Copilul prezintă un coping emoțional scăzut la stres, adesea în aceste evenimente sunt implicate/asociate frici personale. Tot ceea ce îl stresează sau emoționează, produce disconfort. Prezintă și frici interiorizate, coșmaruri nocturne, pe care nu le poate verbaliza, dar care apar mai des ca intensitate în perioada de schimbări în cadrul centrului (plecarea cuiva, venirea cuiva etc.). G.C.: copilul a fost crescut până la vârsta de aproximativ 1 an de către mama naturală, care ulterior a părăsit-o la maternitate în Arad. Mama nu a ținut și nu ține legătura cu copilul, neinteresându-se de aceasta. Minora prezintă ușoare momente de nervozitate și încăpățănare în situații percepute ca frustrante, posibilă consecință a unor antecedente defavorabile și a unui atașament de tip anxios-evitant, cu ușoare momente de disproporție între stimul și reactivitate în situații de frustrare. A.I.: copilul a trecut prin experiența nefastă a traiului într-o familie care nu era capabilă să îi asigure nici securitatea, nici hrana și doar în mică măsură afecțiunea. Minora a fost preluată de către reprezentanții D.G.A.S.P.C, ca urmare a sesizărilor repetate cu privire la incapacitatea părinților de a o crește și de a-i asigura un trai decent. Mama minorei a fost un copil instituționalizat, fără familie ori rude. Comportamentul și atitudinea față de sine și față de ceilalți este, în general, pozitivă, deși ușor timorată și emotivă, este sensibilă și plânge ușor, posibile consecințe ale unor antecedente defavorabile și a unui atașament de tip anxios. D.B.: mama minorei a fost un copil instituționalizat, fără familie ori rude, în relațiile socio-afective și volitionale manifestă receptivitate și reactivitate socio-afectivă bună, reactivitatea emoțională este ușor disproporționată în situații de maximă frustrare, o imaginație ușor limitată, atenția este fluctuantă, verbalizează stângaci acțiunile pe care le face ori încearcă să spună ce s-a întâmplat. Dorința exprimată de copil în legătură cu adopția: o încântă ideea unei familii care să o iubească și să o ducă acasă la ea. H.O.: hiperactiv, minorul pare stresat de orice stimul, oricât de mic. Reacțiile emoționale sunt particulare, minorul manifestându-și afecțiunea în mod agresiv. Față de adult are rețineri în a se manifesta la fel de agresiv, dar tendința există. Reacții la separarea de persoana de care este atașat: deși are un atașament difuz, minorul are stabilite legături afective cu persoanele care l-au îngrijit în perioada timpurie. Ce îl stresează, emoționează, produce disconfort: sensibilități, alergii, tulburări de somn, alimentare, tratamente medicale, intervenții chirurgicale. A.R.: copil abandonat de mamă la pediatrie, mama ar fi

consumatoare de droguri, mai are o soră tot în centrul de plasament, nicio rudă nu a dorit să-l preia. O prognoză psihică de lungă durată rezervată, prezintă sensibilități, alergii, tulburări de somn, alimentare, tratamente medicale. M.O.: copil abandonat de familie, invocându-se starea de sănătate a mamei, aceasta suferă de decalcifiere osoasă care, în timp, a dus la un proces osteolitic, a fost luat în plasament de către mătușa maternă. Prezintă limbaj cu dificultăți de articulare și exprimare, în ce privește integrarea socio-afectivă, manifestă un atașament de evitare, atitudine opozantă față de activități, atitudine fluctuantă față de adulți, caută egocentric atenția și manipularea adultului pentru a-i capta atenția, o prognoză psihică de lungă durată rezervată. D.E.: copil provenit din familie dezorganizată, abandonat de către mamă în fața unei case din Arad, nu a păstrat legătura cu minora. Are un istoric familial cu tulburări comportamentale pe linie maternă, persoană libertină, copilul a trecut printr-o adopție nereușită, manifestă sensibilitate crescută, anxietate marcantă în situații percepute ca stresante, uneori somn agitat, opozabilitate circumstanțială, stare ocazională de apatie, cu refuz categoric de conformare la sarcini, atașament față de adulți și copiii investiți afectiv, stimă de sine scăzută, nesiguranță, conflicte afective vechi, nerezolvate, fragilitate psihică, vulnerabilitate, control limitat al tendințelor pulsionale.

CONCLUZII

Devine foarte dificilă formularea unor concluzii sintetice cu privire la o categorie socială extinsă numeric, cu o arie atât de largă de probleme cu efecte negative asupra dezvoltării personalității, este vorba, din nefericire despre copii care nu pot avea o viață normală, simplă, dar extrem de importantă: o viață în sânul familiei naturale. Indiferent de motivul care a condus la instituționalizare sau de vârsta acestor ființe vulnerabile, condiția lor umană este departe de a fi dezirabilă, ei se confruntă cu probleme comportamentale, de dezvoltare fizică sau psihică, au probleme de sănătate, de adaptare socială și integrare în mediul social, în calitate de adulți, care trebuie să-și asigure independența economică, precum și realizarea personală. Ca urmare, protecția socială a copiilor instituționalizați trebuie să fie un imperativ social al perioadei actuale.

Biografie

Maria OPREA este conferențiar universitar dr. la Facultatea de Științe Socio-Umane și Educație Fizică și Sport, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, Departamentul de Științe Psiho-Socio-Umane. Predă cursuri de *Psihologie socială, Sociologie, Sociologia devianței, Consiliere și*

orientare școlară. A absolvit cursurile Universității Babeș-Bolyai din Cluj Napoca, în anul 1977. Este doctor în sociologie din anul 2010. Are preocupări privind cercetarea grupurilor vulnerabile din județul Arad, precum elevii cu părinții plecați la muncă în străinătate, familiile monoparentale, mamele adolescente, delincvența juvenilă. A publicat cărți, o serie de studii și articole în reviste de specialitate sau în volume colective. Printre acestea, amintim: „*Actualitatea teoriilor sociologice ale educației*”, 2007, „*Excluziunea școlară și consecințele sale asupra procesului de integrare socială a copilului*”, 2008, „*100 de întrebări din domeniul filosofiei*”, 2009, „*Aspecte privind integrarea școlară a elevilor ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate*”, în vol. Școală, cultură, națiune, 2010, „*International Migration and the Vulnerability of Certain Social Groups*”, în Science and Humanism in the Knowledge Society, 2013, *Grupuri vulnerabile: familia monoparentală și mamele adolescente-studiu de caz pentru județul Arad*, 2014, „Vasile Goldiș” University Press, *Devianță socială și delincvență juvenilă-cazul județului Arad*, 2015, „Vasile Goldiș” University Press.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Bowlby, I., (1973, 1975), *Attachment and Loss*, London: Penguin Books
- [2] Brătianu, I., Roșca, C., (2005), *Copilul instituționalizat-între protecție și abuz*, [Between protection and institutionalized child-abuse], Iași: Editura Lumen
- [3] Durkheim, E., (1922), *Educație și sociologie*, [Education and Sociology], trad. Rom., București: Editura Didactică și Pedagogică
- [4] Durning, P., (1995), *Educație familială*, în F. Champy și Chr. Eteve (dir.), *Dictionnaire encyclopedique et de la formation*, [Encyclopedic Dictionary and Training], Paris: Nathan
- [5] Merton, R.K., (1949), *Elements de theorie et de methode sociologique*, trad. Fr., [Elements of theory and sociological method], Paris: Plon, 1965
- [6] Miftode, V., (1999), *Fundamente ale asistenței sociale* [Fundamentals of social assistance], Iași: Ed. Eminescu
- [7] Miftode, V., (coord.), (2002), *Populații vulnerabile și fenomene de automarginalizare*, [And phenomena of self-marginalization of vulnerable populations], Iași: Ed. Lumen
- [8] Miftode, V., (2004), (coord.), *Sociologia populațiilor vulnerabile. Teorie și metodă*, [Sociology vulnerable populations. Theory and Method], Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”

- [9] Roth-Szomoskosi, M., (1992), *Protecția copilului. Dileme, concepții și metode*, [Child protection. Dilemmas, concepts and methods], Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană
- [10] Spitz, R.A., (1946), Hospitalism, A. Follow Report an Investigation Described, *The Psychoanalytic Study of the Child*, vol. II, International Universities Press
- [11] Stativă, E., (coord.), (2002), Studiu, *Abuzul asupra copilului în instituțiile de protecție socială din România*, [Child abuse in institutions of social protection in Romania], UNICEF, A.N.P.C.A., I.O.M.C., F.I.C.F., București
- [12] Stănciulescu, E., (1997), *Sociologia educației familiale*, [Family Sociology of Education], vol. I-II, Iași: Editura Polirom
- [13] Schifirneț, C., (2004), *Sociologie*, [Sociology], București: Editura comunicare.ro, Cursuri universitare
- *** Legea asistenței sociale nr 292/2013, [Law on Social Assistance], modificată prin O.U. nr. 30/2015, www.lex.ro/Legea-292-2013-130041.aspx
- *** Legea nr. 57/2016 privind procedura adopției [Law no. 57/2016 concerning the adoption procedure], www.dreptonline.ro/legislatie/lege_a_57_2016_modificare_lege_273_2004_procedura...
- *** D.G.A.S.P.C., 2015, 2016, www.anpc.gov.ro/
- *** D.G.A.S.P.C. Arad, 2016 www.dgaspc-arad.ro/
- *** INS, 2012, www.insse.ro/
- *** UNICEF, F.I.C.F., (1997), Studiu, *Situația copilului și a familiei în România*, [The situation of children and families in Romania], București

ANEXE

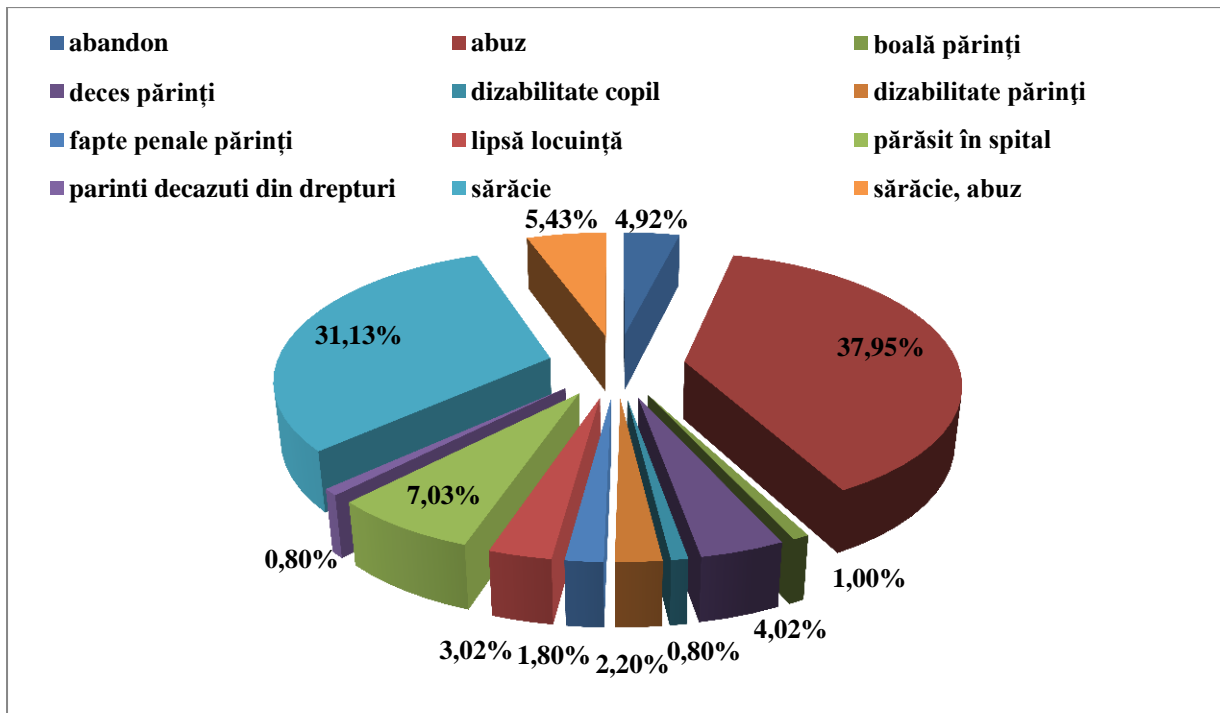

Figura no. 1 Motivele instituționalizării

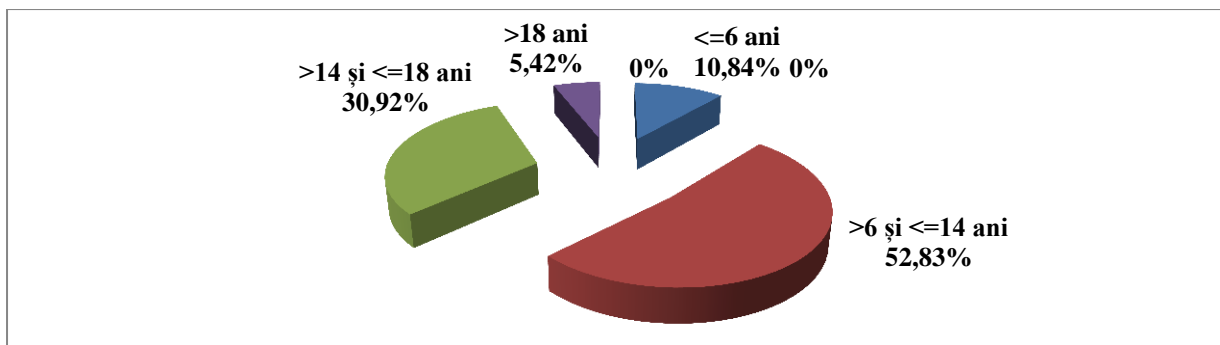

Figura no. 2 Vârsta copiilor instituționalizați

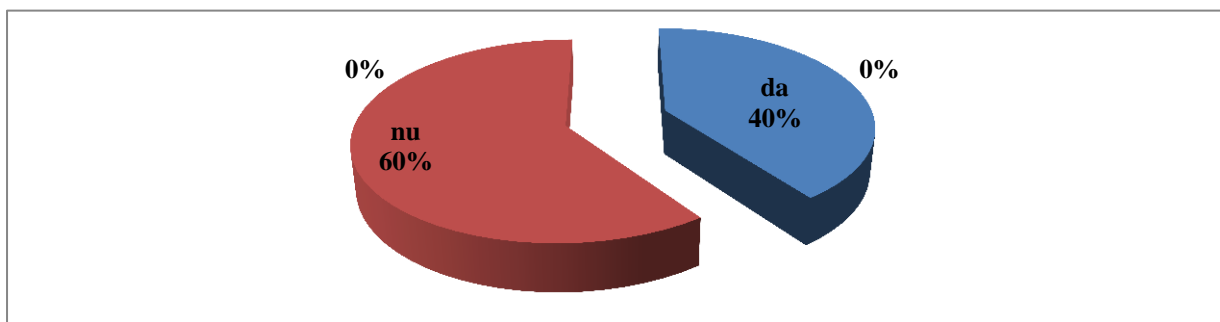

Figura no. 3 Menținerea relației cu mama